

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XVIII. Pacem ciuilem in Romano Imperio obtineri vix posse, quàm diu
Prædicantes pacem Ecclesiasticam turbant.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

CAPVT XVIII.

*Pacem ciuilem in Romano Imperio obtineri
vix posse, quamdiu Prædicantes pacem Ec-
clesiasticam turbant*

§. 1. **D**E verâ pace sermo est, hanc in Germaniâ patriâ nostrâ carissimâ, inter vnus Imperij diuersa membra, firmam, tutam, diuturnam, sine suspitionibus & offensionibus, sine anxia expectatione belli, vix esse posse existimo, nisi Ministrorum, præcipue Caluinianorum, importuna, ac furiosa rabies coerceretur, & ad modum calumniandi, ac omnia turbandi, redigatur. Sic illi namque pacem Ecclesiasticam turbant, vt ciuilem pacem è medio tollant. Cui rei probandæ multæ sunt, & grauissimæ rationes.

§. 2. Ratio prima. Vera religio pietasq; acres habet stimulos cruciatuum etiam, & mortis victrix, cum diuinâ gratiâ adiuuatur, ac regitur. Vchemens etiam res est, & timiditate suâ præceps superstitio, quæ cum inualuit, hæresin, & magiam gignit, semper inquieta, & si obstitatur, atrox. Omnes (inquit Tullius act. 6. in Verrem) religione mouentur: & Deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur. Omnes omnino, non modo quos vero, & soli colendo Deo vera pietas coniungit, sed & illi, quos error obnoxios detinet, & falsorum numinum simulachris fascinat, quos opinionum suarum amor, ne veritatem aspiciant, occæcat. Causa est, quia omnes salutem temporariam, vel æternam, pleriq; vtrunque in religionis controuersia agi arbitrantur. Itaq; videmus injectâ religione, leuissimo momento concitari vulgus, & eadem commotas jam seditiones cõponi. Fremunt populi cum nonam sibi religionem imponi vident, vt nuper Berlini. Christum sibi eripi, in dæmonis se potestatem tradi, æternis ignibus se mancipari credunt, quoties religionem immutari vident: nisi vbi jam mutationibus, & cauponationibus assueuerunt, & fidem inter adiphora habent, de Principum suorum voluntate pendentes. Hac populorum inclinatione, & perũsione Zelotica abutuntur prædicantes, atque hoc agunt, vt omnes in suam opinionem traducant, primo blanditijs, deinde edictis generalibus, mutatione exercitij, & rituum Ecclesiasticorum. Quantum egerunt in Palatinatu Lutherani, vt Catholicos egerent: Quam pulchro stratagemate Lutheranos eiecerunt Caluiniani? Quanta ira ab exilio reduces Lutherani Caluinianos perũsperunt? Quam solerter de perũsperatoribus suis se proscripti Caluiniani tandem vindicant? Atque hæc non sola disputatione, sed Illustris. Principum auctoritate, & potestate transacta sunt. Quæ in his turbis vel Lutheranorum erga Fredericum, & Casimirum, vel Caluinianorum erga Ludouicum fiducia, caritasq; esse potuit? Nonne animarum suarum hostes arbitrantur Principes, p quos veris se Doctorib⁹ spoliari, falsis ac seductotib⁹ addici pũsissimum habent? Videantur Supplicationes Heidelbergensium ciuium ad Casimirum Administratorem. Fierine potest, vt Caluiniani, quos pepulit Ludouicus Elector, amare eum potuerint, potentem & securum esse voluerint? Cujus imperio, & virib⁹ se, & veritatem opprimi clamabant, ejus morte sibi redire salutem perũsum habebant? Ministri hinc inde, tam Lutherani, quàm Caluiniani in suam quisque opinionem subditos impellebant, de summa salute, de vita & morte æterna dimicationem institutam vociferabantur. Oderant apertè consiliarios, & prædicantes aduersarios, quorum instinctu Principes religionem immutabant. An Principem amarent, sine quo nihil illi poterant? Principem amarent, q alienis cupiditatibus salutem subditorum, & quidem æternam dona-

Ex natura
religionis.

vos annos, edictum in quosdam ex ordine Principum, qui forte non paulo maiorem, quam ipse causam offensionis ei præbuerint, & legati ejus. Illum profiteri culpam palam, & dolere vehementer ob admissum facinus. Sleid. l. 18. Venit & Halam Fredericus Palatinus veniam petiit. Paulo post veniunt ad Cæsarem legati Vlnenses, & cum supplices facti culpam agnoscerent, ac deprecarentur reconciliati fuerunt. At Memmingenses, Bibracenses, Raueburgij, Campodunenses, Ilhenenses legati, partim suo errore, partim aliorum culpâ factum aiunt, quod in Cæsarem deliquerint. Quin & Argentinenenses, & alij veniam petunt, quos legati Cæsaris accusant Vlmæ Ann. 1547. Non ipsos modo rebellasse, verum alios etiam vt idem facerent, impulsisse, & violatis legibus atq; iure omnia conturbasse per Germaniam. Neq; Lantgrauius Cæsari supplices id negat. Habemus ergo auctores tumultuum jam suo iudicio accusatos. Causa autem omnium malorum est dissidium religionis, de quo Imperator Anno 1547. rectè dixit. Nisi componatur, pax omnino constitui non potest. Inde secutum est vt jus non administraretur. Ad infamiam autem, & detrimentum Germaniæ pertinere, quod per aliquod tempus nullum ius dictum sit, merito censet Imperator. Quis autem iniustitiæ auctor, nisi qui causâ diffidebat, nisi qui sonante classico silere leges cõ-

stant ne
in diuatur

§. 8. Ratio sexta. Pacis violatæ reus est, qui obstat ne ius dicatur, ne iustitia vindicem, aut executorem habere queat. Quantum verò laboratum est à sectarijs ministris, vt omnia tribus, nisi quæ ipsi erigerent è medio tollerent? initio An. 1521. Lutherus ius Canonicum exussit, quasi omni metu iudiciorum liber esset, si membranas exussisset, deinde ne contra ipsos Camera Imperialis pronuntiaret innoxissimè postularunt, reuisiones impederunt, quæ arte sententias plerasque eluserunt. Ad aulam Cæsaris cum est prouocatum, negant ejus jurisdictionem, mandari causas Principatum, & Comitatum ordinibus imperij volunt. Ad comitia cum ventum est, nolunt valere maiora suffragia, sed quæ sibi tribuunt, saniora. Quorum illa? Paucorum qui se Correspondentes appellant. Quid igitur faciendū miseris Catholicis, si eos inuadat quispiam ex Caluinianis: ad Cameram confugiat? Reuizio petetur, nec dabitur. Ad tribunal Cæsaris? Sine ordinum consensu negabunt Cæsarem decernere posse. Sententiam retractabunt, vt in Aquisi negotio aetum esse inuicissimus Imperator Matthias pronuntiat. Ad comitia imperij venerabilem Illustrissimorum Principum Senatum prouocas? Standum erit, non maiore suffragiorum parte, sed minore, aut minimâ. Quid si illa minima, quæ saniorum se esse vult, omnia Caluiniano more iudicet: Catholicos esse Antichristianos, exurendos, deuorandos, & nos Plessæo contradat, qui nostris supplicijs præ gaudio immoriatur? Quid si hoc contra ius gentium clamer esse pars major, quod sanius esse putat pars minor? Mirum si absq; rubore hæc proponere potuerunt.

Credetis hoc posteri, fuisse homines in Imperio Romano tam legibus fundato, tam dignitatibus ordinato, qui omnibus legibus, & iudicijs eximi voluerint, & omnium Principum, atq; adeo ipsius Augusti jurisdictionem inaudita oligarchia ad se trahere? Nemo habet quod tali statu speret, si inter correspondentes non est, nemo quod metuat, si factionis suæ homines habiturus est iudices. Quod si porrò hæc suo cursu properent, quid erit tandem hoc sacrosanctum Imperium, nisi grande latrocinium? Vbi enim conculcata sunt leges, sublatâ iudicia, victa Magistratum auctoritas, quid ius fas erit imposturum, nisi omnia acta superioris! tituli fortioris!

Fas enim censetur, quod ipse fecit,
qui vicit.

donaret? Cum igitur in annos, & in dies mutationem religionis Prædicantium curiositas, vanitasque affectet, fieri non potest, quin tot sint causæ abalienationis, discordiæ, diffidentiæ, quot sunt mutationes attentatæ. Mutauit Lutherus Religionem, mutaram iterum interpolauit Melanchthon, Flaccus Illyricus, Osiander, Major, Vbiquistæ, omnes cum turbis, & conuulsione partium Imperij.

Ex præposito zelo
predicantium.

§. 3. Ratio secunda. Ex illo irrequieto & præposito zelo Ministrorum noui Euangelij, oritur lucta grauis, & contentiones perpetuæ. Quod enim in Orthodoxis laudabilis efficit caritas, ut omnes ventree ad veritatis cognitionem exoptent, hoc conatur in tributitijs turbonibus corrupta prauitas, ut contagione sui omnes afficiant. Quod cum viâ aliâ nequeunt, lenibus remedijs contemptis, exilia, confiscationes, proscriptiones, tormenta meditantur. Fieri hoc queruntur liberi nouem Arminij in præfat. ad ordines Hollandiæ. Exemplo sit nobis, secta illa, quæ mansuetudinem, innocentiamque, plusquam humano artificio mentitur. Quam effreni libidine, quæ barbarâ crudelitate tyrannidem exercuit? Quam clare demonstrauit, quæ rabies sub mansuetæ pecudis vellere delitesceret? Quid simile Arianorum, aut Circumcellionum insignita crudelitas patrauit? Et illa tamen hæresis vnus oppidi fiduciâ, orbis terrarum imperium, missis quaquaersum legatis, non sperare tantum ausa est, quod ad Germanicæ nationis dedecus nimium est, sed attentauit. Mihi sanè non tam admirabile, visum est portentum illud Anabaptisticum, cum flagitia illa consciuit, habuit enim hæreticos, habuit tyrannos, quos imitaretur, quam cum tanto ardore in sectæ suæ propagationem incumbere. Habet hoc omnis error, ut fecundus sit, omnis hæreticus suæ opinionis est importunus propagator, nec facile cessant, nisi vicerint. Omnes eo tendunt, ut dominantur corpori, à quo sunt abscissi. Odiâ sua maledictis, & cum possunt, gladio promouent. Ecce tibi in Imperio, Calvinianos molles, Rigidos, Socinianos, Anabaptistas diuersarum superstitionum, Lutheranos puros, Lutheranos interpolatos, Vbiquistas, Majoristas, Osiandrinus, Flaccianos, omnes suæ sectæ zelotas, nemo ex illis est, qui non omne imperium sub leges suæ hæreseos ire peruelit, qui non id quantum potest perficere conetur. Quæ igitur pax esse potest, tot sectis iniuicè de capite, fortunis, animaq; ipsâ quotidie dimicantibus? Moderatio igitur prædicantibus præscribenda est, & ne quid noui monstri pariant, atq; educant, præcauendum. Quanquam quid illis præscribas? Quid leges pones? Anno 1530. Confessio Augustæ oblata est Carolo V. Imperatori, multa ejus tum erant exemplaria edita, at illa confessio quoties mutata, imò quoties conuentum Principes, & ciuitates, ne mutaretur, egerunt, at nihil actum, plus potuit vnus Melanchthon, quam vniuersum corpus Protestantium. Itaq; nunc illam nemo integram tener.

Vnam Imperij partem
tolunt.

§. 4. Ratio tertia. Poterunt forte regna externa sine turbis aliquandiu sustinere religionum diuersitatem, at manente hac Ministrorum præcipue Calvinianorum proteruitâ, in Romano Imperio ordinum inter se connexio, societasq; ciuilis sine metu periculi, sine suspitione durare non potest. Nam prædicantes omnino, prætextu religionis Imperium tollerere è medio conantur.

Imperium Romanum non minus est in Ecclesia, quam Ecclesia in Imperio, & si verum fateri volumus, Imperium in Germania est per Ecclesiam, primaria membra Imperij suam dignitatem habent, quia sunt Ecclesiastici. Tres Cancellariatus Imperij, atque Electoratus, sunt Ecclesiarum. Itaq; pax Ecclesiæ pax est Imperij. Qui igitur statum Ecclesiæ

sticum auferre ex Imperio conantur prædicantes, Imperium euertunt. At negant Calvinistæ Puritani Episcopos posse Principes esse, nec nostris modo Episcopis regimen suarum prouinciarum ereptum eunt, sed Anglis etiam indignantur, quod politicas dignitates in aula Regia obtineant. Tollunt igitur Imperij pacem, quia ex tot Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, qui Principes Imperij sunt jure antiquissimo, neminem Principem agnoscunt. Suos hortantur, ut sedes Collegarum tanquam vacantes inuadant, hoc suæ religionis non infimum caput asserunt. Hoc sanè pacem Ciuilem non turbat modo, sed omnino è medio tollit. Hinc cum volent, eadem arte Imperatorem ipsum aggredientur, si enim qui eum eligunt, qui Comitibus indicunt, non sunt Electores, non igitur electio legitima est. Hæc cum ita sint, dubium non est, quin ea doctrina omnino ex finibus Imperij eliminanda sit, quæ occasione pietatis, Imperij omnia membra bello internecino committere elaborat.

Dices forte: Principes diuersæ, à nostra, religionis, aliter sentire. Merito sanè, non credunt illi suis, mendaces sæpè experti: at ego non considero, quid Principum generosus animus, & prudentia præstet, sed quid susurriones, siue ut Lutherani dicunt, in historia mutata religionis in Palatinatu, *Serpentes*, in auribus illis sibilent. Quid enim si quandoq; Principem nanciscantur, cujus iuuentuti imponant? Pax firma non est, ubi tot machinis ingenium Principis, & bonitas, qua sola nititur, oppugnatur.

§. 5. Ratio quarta. Non potest esse imperturbata Respublica, ubi contrariis voluntatibus, & legibus administratur, at tale Imperium efficit prædicantium intemperies. Bellum erit perpetuum spiritale, quomodo igitur esse potest pax temporalis, si eam quoque spiritale bellum affligit? Nempe leges Ecclesiæ ad concionem, ad mysteriorum celebrationem, ad processionem, precesque, & jejunia vocabunt? Qui faciet hic Princeps, si Prædicantem præcedere audeat? Nempe ad curiam, venationem, viarum refectionem, cadenda ligna, aliaque coget, quibus à templo penitus auocetur. Hic cui Domino parebit conscientia oppressorum? Si enim Principis auctoritatem subditus negligat, jam pax interit politica, si legem Ecclesiæ postponat edicto Principis, labescet conscientia. Rem exemplo declaremus. Sit Princeps Calvinianus, Superintendens Lutheranus. Hic Anathematismos, ille exilia, carceres, gladium intenet, vterque partes populi trahat, scisso studia in contraria vulgo, pacem ciuilem penitus intercidere necesse est. Princeps doctrinam Lutheranam impiam, hæresin Diabolicam, Superintendentem turbulentum veritatis hostem, omnibus viribus persequendum, exterminandum, excidendum, Superintendens iussa Principis tyrannica, facta crudelia pronuntiabit, exterorum Principum Lutheranorum opem serio expectabit: curia & Ecclesia collidentur, ad Lutheranos impellet *ὁ ἄγριος ὄφις*, ad Calvinianos coget Prætoris edictum. Princeps contemptum sui non feret, ne prætor quidem, tanto Principe sæuior, quanta ejus ira ignobilior. Quid hic superest, nisi ut arma expediant, hi pro aulâ, illi pro templo. Si Principi pareant, quia iussa religio est, non Dei, sed purpuræ cultus, qui exprimitur ab iniuitis. Quæ verò pax est, si cogi te sentias, ut opinionem Principis vitam, atque salutem impendas? Itaque illa non est animorum consensus, & gemitus oppressorum, execratio atque odium victoris, atque in vitionem intenti animi occulta machinatio.

§. 6. Ratio quinta. Belli Prædicantici quotidiana exempla cernimus. Est etenim ea Imperij Romani constitutio, ea iurium, & jurisdictionum permixtio,

atio, quæ Ecclesiastici & Politici status summam concordiam exigit, quæq; facile turbulentorum hominum machinationibus conuclatur. Diuisa sunt inter diuersos, & sæpè amulos jura, ita cum vna est religio, vix imperturbata pax consistat, nunc verò quum jura communia, & priuilegia in diuersas religiones sparguntur, quæ tribunalium concussionum, quæ pestes iustitiæ, puincias letali contagio inuadunt: Quoties illa Germania probra videre cogimur? Hic jurisdictionem civilem habet, ille Ecclesiasticam, alius vtramq; præterdit, Lutheranus Lutheranum, Calvinista suæ communionis ministrum obrudit, interdum alternis vicibus hoc agunt. Hinc violentæ immisiones, minaces concussionum, & cum de maioribus agitur prælaturis, cruenta bella. Hic consensio animorum esse nulla potest, nulla confederatio, cum sæuo & seuerò supercilio, prædicantes pacem omnem, imò cessionem aliquam, & ad mitiora consilia inclinationem, quasi conscientia aduersam abrumpendam censeant. Inter hæc miserissimi populi, omnium ancipites, ex concertatione dominantium, ambiguum fidem, salutemque suspensam gerunt.

hic potestas
nam
Principibus
tribuitur
Caluinista.

§. 7. Ratio sexta. Pacem civilem, atque Ecclesiasticam inseparabili nexu, & societate ministri Caluiniani ita deuincunt, vt separari, si eorum arbitrio res agatur, nullo pacto queant. Reges enim illi, & Principes auctoritate ac potestate Pontificia insigniunt, vt potentia Politicæ seruiat spiritualis, & spiritalem fulciat Politicæ. Nam rerum spiritualium iudicandarum & gerendarum facultate Principatum dominant, & Ecclesiasticam jurisdictionem armant sæculi legibus, exercitumque: vt veniant gemitu vi formidabiles. Pareus præfat. in Oseam, cum omnia Episcoporum officia, potestatemque in Illustrissimum Hassiæ Principem contulisset, hæc eum verbis animat, excitatque: *Macte Heros DIVINE, age opus Domini, quod agis, fidenter.* Hoc est: Pelle Lutheranos, substitue Calvinistas: hoc enim tum Princeps ille, & serio quidem, agebat. Hac potestate agendum Principibus suis iudicant Caluiniani, hac duplicata vi, & templi, & curiæ, & si oblitatur, castorum. Non igitur civilem pacem seruare possunt, qui civilem potestatem ad rerum commutationem impellunt, atque eo adigunt, vt præcipuos subditos functionibus, relictisque exuant, possessione decipiant, in exilium ire iubeant. Quæ enim inter violentiam propellentium, & gemitum, querelasque migrantium potest esse pax? At bellum non mouerunt Marpurgenses. Prudenter sanè, infirmiores se esse non ignorabant. Mouerunt autem Berlineses, seu subito furore, seu q; victoriam sperarent: Et Marpurgenses aliquando mouebunt, si verum est, quod Consiliarij Saxonici referunt: Omnes Lutheranos, qui sub Calvinistis agunt, serio expectare, vt à statib. Confessionis Augustanæ liberentur. Motiua 12. Verba sunt eorum. Exiguam protestantes imitari essent gratiam, imò execrationes potius, & gemitus aduersum se excitantur apud eos, qui inter Caluinianos habitant, & à statibus Augustanæ Confessionis breui sese liberandos, & Calvinismum abolendum esse confidunt, serioq; expectant, siquidem isti auditione perciperent, eos cum Calvinistis eandem iam tibiam inflare, & quinque quod dicitur, esse paria, concedere: quo factò sanè turbis, & moribus haud exiguis in Ecclesia Dei apud Christianos ansa, causaq; præberetur. Expectant igitur serio Lutherani, qui inter Calvinistas habitant, liberationem, & quidem à statibus Augustanæ Confessionis, quæ liberatio, sine pacis violatione fieri non potest, expectant serio abolitionem Calvinismi, quæ abolitio, an sine bello fieri possit Principum Consiliarijs discutiendum relinquo. Contra Status Augustanæ Confessionis gerement, execrarentur eos, si pacem inirent cum

Caluinistis, ergo nunc Calvinistas execrantur, & contra eos gemunt. Propter q; enim vnumquodque est tale, illud est magis tale, Lutherani inter Calvinistas habitantes, execrantur status Lutheranos propter Calvinistas, ergo magis execrantur Calvinistas. Deniq; pax inter Lutheranos & Calvinistas, turbis & moribus haud exiguis ansam causamq; daret. Cur autem? Quia Lutherani scilicet, per eam pacem, spe, & expectatione suâ exciderent, ideoque à seipsis consilium, auxiliumque peterent. Huc prouecta res est, vt si sibi prædicantes relinquantur, ne pacis quidem mentio, sine belli periculo fieri possit. Quid porò facturos putemus eos, qui execrantur Principes suos, & liberari ab illis expectant, si occasionem nanciscantur? Neque ego crediderim Saxonicos Consiliarios hæc temere, & conjecturâ dicere de Lutheranis inter Calvinistas habitantibus, sed habere rem ex occultis fœderibus, & vt nunc loqui amant, correspondentijs exploratam. Hæc Lutherani. Quid porò his cognitis machinari Caluinianos suspicemur? Ministros Caluinianos tam vigilantes, tam acres injuriarum vindices? tam cautos pericula præuertendi? tam celeres occupare facinora? tam in fallendis Lutheranis exercitatos? Hoc nimirum, vt expectantes, & expectationem omnem aboleant, id verò quamprimum, ne suam securitatem morentur, ne sit spaciū succurrendi confederatis. Quin idcirco omnia atrocius exequentur, ne in periculis principum suorum lenti esse videantur.

§. 8. Ratio septima. Qui hodie Respublicas, quas vocant Evangelicas, maxime Zvinglianas, obsident Ministri, ex instituto odia, & contemptum Imperij, excitare enituntur, quæ duo adeò sunt efficaces ad euertendam Rempublicam causæ, vt nisi Deus ordinis & Magistratuum conditor, ac custos, conatus improbos ac nefarios reprimeret, jam dudum in Germaniâ nullam Imperij speciem haberemus. De Anabaptistis clarius elucet, quam vt doceri oporteat; gladium enim omnibus Magistratibus, quem illi non frustra portant, extorquere conantur. De Calvinistis demonstro. Illi odium, & contemptum Imperio conciliare conantur, atque illud omnino euertere, qui hæc consequentia verbis, scriptis, & cum possunt, ACTIBVS docent.

1. Draconem, seu Dæmonem, dedisse Imperio virtutem & potestatem suam magnam.
2. Ecclesiam ab Imperio affligi necessario.
3. In Imperio habitare plenitudinem Diabolismi.
4. Imperium quod nunc est, esse bestiam septicipitem, Apocal. 13. 3.
5. Admirari bestiam, esse, Imperij successum, & felicitatem admirari, Augustum, sanctum, sacrosanctum, immortale predicantes.
6. Draconem ornamenta sua affingere Imperio.
7. Admirari nimum Maiestatem, & felicitatem Imperii Romani esse dæmonem adorare.
8. Pontificem dum Imperium tuetur, retinere homines in cultu prioris bestia Apocalypica.
9. Adorare bestiam nihil aliud esse, quam velle Imperium sacrosanctum, Augustum, & Venerabile esse, vti olim sub gentilibus fuit.

At verò hæc docent Caluiniani, Græserus in plagâ regiâ, Benedictus Aretius in 13. Apoc. &c.

Ex instituto igitur Imperium Romanum euertere conantur.

Non igitur, nisi turboones illi, & Græchi coërceantur, potest esse stabilis in Imperio Romano pax. Minor propositio ex eorum scriptis patet, loca citavi libello de incremento hæreson, quo lectorem remitto. Majorem si quis neget, non dubito, quin eum omnes aut insanum, aut summe impudentem iudicaturi sint. Nec tamen alio modo probare necesse est, quam

quam experientia. Nam si doctrina illa non est contumeliosa in Cæsares Augustos, si non est seditiosa, & paci, atque concordiae inimicissima, age conuerso nomine de alijs Rebus publicis illa narret quispiam. Dicat Draconem seci demonem dedisse potestatem suam magnam Tigurinis, Bernatibus, Britanno, Bullionio, Batauis, ab illis necessario affligi Ecclesiam. In illis habitare plenitudinem diabolismi. Admirari bestiam esse successus, & felicitatem illorum admirari, hæc, atq; alia, Tiguri, Bernæ, Londini, Sedani, Hagæ Comitibus concionetur, atque typis euulget, nonne in illum toto mundo concita tormenta ruent? Nonne in illum hominem velut pestiferam Reipubl. faciem Oceanum ipsum ruptis aggeribus effundere conarentur? Vix mihi securus videor, q. docendi causâ exemplis hisce vtor, quanquam quæ mea hic culpa est? Dicunt hæc contra Imperium Calvinista, ajo seditiosa esse dicta, quia si in Heluetios, Batauos, Britannos dicerentur, seditiosa esse conferrentur: ergo sunt etiam seditiosa, cum dicuntur contra Imperatores, Electores, Principesq; Imperij, Tollenda igitur illa doctrina, si pax queritur ciuilibus, & Ecclesiastica. Non tolerandi illi, qui his dictis ostendunt, res suas nisi ruinâ imperij saluas esse non posse.

§.9. Ratio octaua. Quem tandem Imperatorem, aut quem omnino Principem ferre possit, huiusmodi beluæ? Cuius ille professionis, aut fidei esse poterit? Sed finio, & concludo. Pacem Reipub. Germanicæ, pacem nationis imperantis ciuilem non posse consistere nisi turbatoribus illis ministris frenum injiciatur, aut si quæ constituantur, eam fore breuem, intutam, infidam, plenam suspicionibus, odijs, inimicitijs, quæq; à bello haud multum absit, cum sit perpetua quedam belli expectatio, atq; preparatio. Eâ solum causâ, quod Ministri Calviniani, non contenti præsentibus, nec legum, & juris communis patientes in omnem occasionem intenti, aduigilent, vt res suas augeant, Lutheranos circumueniant, Catholicos exurant, ac deuorent.

CAPVT XIX.

Experientia docet religionum dissidia pacem Reipublicæ turbare.

Aegyptii cur tot nouos Deos haberint?

Vide lib. 2.

§.1. **N**on prauo duntaxat, sed stulto etiam consilio, tristissimo euentu, Reges Aegyptiorum varia Deorum, & opinionum monstra induxerunt, vt perpetuò dissidio, & pugnis inter se dimicantes, conspirare nunq. possent. Diod. Sicul. l. 11. Prauum planè, & tyrannicum, subditorum sanguine, & quasi gladiatorijs spectaculis sceptrum stabilire velle, & Regiæ Majestatis causa, quæ salutis & incolumitati omnium instituta est, vitam populi salutemq; euerti. Verè erant illi *Ἀνυπολόγοι βασιλεῖς*, Reges populi voratores, quorum diadema sine sanguine suorum stare non poterat. Imò & miseræ gentes, q. ne conspiraret, pugnare cogebantur. Tot cadauera raptabantur, ne fatalis fascia concideret. Stultum etiam fuisse consilium, & de vertiginoso Spiritu, quem Dominus miscuit Aegypto, cum ex natura rei constaret, tum euentu. Illi quidem vtrinq; factionem crudeli calliditate regibus obnoxiam reddere studebant, sed vtriusq; reges exosos fecerunt, & cum perpetuis inter se factionibus dissiderent, eo rudimento contra Reges inuisos conspirare didicerunt. Rex enim cum omnium voluntati obsequi non possit, necesse est, vt alteram partem offendant: quod si modo hanc, modo illam foueat, victricem deprimat, victam subleuet, vt semper, & vires, & animus pugnantibus suppetat, quis dubitare potest, quin vtraq; se læsam arbitretur, & regem non iustitia, sed libidine, subditorum fata librare judi-

Dissidia Aegyptus perit.

cent? Itaq; nullo in regno fuere frequentiores, & seditiores regum laniens, donec ipsa Aegyptus in duo regna aduersa est diuisa, & facillimo semper negotio subacta est, quamquam omnibus regnis naturalis loci, multitudine bellatorum, comituum abundantia præstaret. Plus vna Tyrus restitit, quam tota Aegyptus, nam Ezech. 29. 18. Aegyptus datur pro mercede exercitui Nabuchodonosoris, pro labore quem ad Tyrum exantlauit. Deinde facile à Persis, Græcis, Romanis subacti atq; exhausti sunt, nam Aegyptum intrasse, vicisse erat. Hic conatus est Stentor in hujus aui, semper aliquid moliri, semper alteri parti nocere.

§. 2. Multo sapientius in suo, quem ad boni Principis exemplum scripsit, Cyro, iudicauit Xenophon, l. 8. p. ad. *ἐλεγχέσθω οἱ ἐκείνους οἱ νομῶνες* *ἑκ τῆς ἐξουσίας, ἥντιν ἐκείνους ἐδίδου, ὡς ἐπὶ τοῖς ἀλλοῖς ἀνέχοντο, ὡς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ.* Existimabat Cyrus, si omnes familiares pii essent, minus eos aut inter se aliquid impium patruros, aut in ipsum. Sapienter profecto, & politicè, imò etiam sanctè, si de vero Deo loqui illi datum esset. Quid n. si Deum fandi atq; nefandi vindicem putet, ac metuat, non facile manus abstinebit injuria? At quomodo ciuib. suis aut regib. parcent, si eos impios iudicent, & patronos impiorum, contra quos bella non iusta modo, & licita, sed iusta etiam & sancta arbitrantur? Religio mu-

§. 3. Et ne singula persequar, Orientem, & Occidentem primo religio, deinde orta ex disputationib. imperia bella separarunt, & quod in Germania imperium habebamus, de fidei prerogatiua, deficientib. Græcis, accepimus, à Caroli Magni tempore vix hæresis aliqua robustior fuit, quæ non bella excitaret. Quas clades dedit Henricorum temporibus hæresis Simoniana? deinde Albigenes, ceterique, & proauorum memoria Hussite? nonne magis etiam ecclesiâ afflixerunt? De nostris malis filere præstat, q. verbis renouare doctorem. Agrestium accensus furor, & suo sanguine extinctus. Principum in Cæsarem bellum, & pœna, ciuitatum liberarum, vt inquit Melancthon, à suis Principibus desertio & proditio. Brandeburgica vastitas, Bella Argentinensia, Colonienfia, Belgica, Francica, Hugonotica crudelitates, Anglicana laniens, & Scotica, Suecica rebellio. Transylvanica vastationes, Vngarica clades, & quas primo loco nominasse oportuit Zwinglianæ in Helueticis acies. Alia expectare non possumus, maxime cum Pareus in c. 13. Epist. ad Roman. & Braumbomus lib. 10. Florum Flaminiorum, neget cum Papa & Papiſtis esse posse sædus, bellum æternum à Deo iustum.

CAPVT XX.

Concordia religionum Principi commendata.

§.1. **E**a de re l. 2. partim egi, partim hic agendum. Aduersa tibi concordiam suam, hic de seditionibus ex discordia natis verè solideq; sedandis tracto, quæ etiam de pace Germaniæ suam. Caritati contrarium est odium, atq; auersio à proximo, ex quo alia pestes, & flagitia oriuntur, nempe discordia, contentio, bellum, rixa, seditio, schisma, quæ pacem omninò è medio tollunt, & cum urbem inuasent, malicia sua bonitatem pacis ostendunt. Quid in nostrâ doctrinâ præstantissimum est? Pax, addam etiam vtilissimum. Contra verò quid turpissimum, & perniciosissimum? voluntatum diuinctio. Gregor. Nazianzen. de moderatione in disputationibus habenda.

Sunt ex eodem fonte illa omnia, odio scilicet: discordia voluntatum, contentio verborum, cetera rerum pugnae sunt.

§. 2. Discor-